

## על פיט זה נאמרו מאות! פירושים מתוך 2,500 הגדות שיצאו לאור בתולדות עם ישראל

כמו"כ יצאו לאור "קונטרסים" שלמים לפרש פיט זה. להלן רשימה של מספר חיבורים שבאו לבאר את הפיט, ותמצית ביאוריהם:.

"ויך את הסלע במטהו",  
ונענש ע"ז "יען לא האמנתם  
בי להקדישני לעיני בני  
ישראל".

מיא ותורא- שניהם הכוונה  
ליהושע שלמד תורה ממשה,  
ותורה נקרא מים דכתיב  
(ישעיה נ"ד) "הוי כל צמא לכו  
למים". ושתה למיא – דהיינו  
שכך חרון אף של הקב"ה  
כדכתיב ביהושע "וישב ה'  
מחרון אפיו".

עד שבא הקב"ה ושחט למלאך  
המות, שהכוונה הוא למה  
שאינא בסוכה (פרק החליל)  
שלעתיד לבוא בא הקב"ה  
ושוחט ליצר הרע שהוא מלאך  
המות.

ולכן שרים אותו בליל פסח.  
שהוא ליל החירות, שאז  
לעתיד לבוא תהיה הגאולה  
העתידה ואז נהיה חירות  
מהיצר הרע שהוא מלאך  
המות



א. קונטרס "מגן דוד" (יו"ל  
בשנת תק"ה, מחברו רבי דוד  
ב"ר משולם משה מק"ק הילס  
במדינת קולוניא) שכתב לבאר  
זה הפיט שהוא סיפור ושינון  
קורות אבותינו כפי שכתוב  
בתורה.

ומה שאמר המשורר ב'  
פעמים: חד גדיא - חד גדיא,  
הוא שני הגדיים שהביא יעקב  
ליצחק שהיה בליל פסח, אחד  
לפסח ואחד לחגיגה והוציא  
את הברכות.

כלבא - הכוונה לפרעה, שכשם  
שכלב להוט אחר דם, כך פרעה  
היה שוחט ילדים ורוחץ  
בדם.

חוטרא- זה המקל שהיה  
למשה רבינו ובו היכה לכלבא-  
לפרעה את העשר מכות.

נורא- זה הקב"ה כאש אוכלה  
הוא. ושרף לחוטרא- להמקל  
של משה רבינו שחטא במי  
מריבה כדכתיב בפרשת חוקת

ב. פירוש "אחיות אחידן". קונטרס זה נדפס באמשטרדם בשנת תקכ"ב ע"י מחבר אחד שהעדיף להעלים את שמו, כפי שנכתב בשער:  
שהרב המחבר מרוב ענותנותו רצה להסתיר שמו.

בהקדמת הקונטרס כותב: "הנה מצאנו ראינו בכל ספרי הגדה של פסח חידה אחת שגורה בפי היהודים בני אשכנז ופולנייא, תחילתה 'חד  
גדיא' וכו', ונוהגין לאמרה בליל פסח בפה צח בקול רנה וישועה... ואיש אין בארץ למן היום הוסדה ועד עתה אשר יעשה כמוה.  
גם לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה, ומיהו זה אשר מלאו לבו לעשות כן. אמנם שאלתי לאנשים חכמים על פתרון החידה הזאת ואמרו  
לא נוכל, כי חתום הוא. אמרתי אך דלים הם, אלכה לי אל הגדולים ואדברה אתם, כי המה ידעו דרך ה', אך המה יחדיו לא ידעו ולא  
הבינו לחוד חידה ופרשיה, לאחוי אל גנת המפרשים ירדתי לראות הנצו הרמונים, ולא מצאתי דבר דיבור על אופניו. וכמעט שעברתי  
מצאתי את שאהבה נפשי בשרעפים מחזיונות לילה בנפול תרדמה על אנשים, יעמד תמונה לנגד עיני, דממה וקול אשמע החידה **הרומז על**  
**הארבע מלכויות**, ויעירני כאיש אשר יעור משנתו ואקום בעוד לילה באדין חלמא וכתבתי ראש מילין, ואלך ואשכב עד הבוקר, אז בא אלי  
אחד מחכמי דורנו, ואדבר אליו כאשר היה עם לבבי, ואמר לי שאביו ג"כ פירש זה המשל על הארבע מלכויות... אמרתי עת לעשות לה'...  
ואכתוב את הדברים בספר למען יעמדו ימים רבים".

הפירוש מתפרסם על פני 17 עמודים, ותוכנו הוא: שהכוונה לארבע מלכויות, "גדיא" הכוונה לישראל בגולה כדברי הנביא ירמיהו (נ', ז')  
"שה פזורה ישראל"

ג. קונטרס "גדי מקולס". פירוש נחמד שחיברו האלוף והקצין התורני רבי ארבל משה אברהם שנדפס באלטונא בשנת תק"ל  
ובהקדמתו מספר כי בא אליו "בן נח" (נכרי) ושאלו על זה הפיט: "מה קול גדי במחנה העבריים ובשירי מתוקיד, הלא למשמע אוזן  
דאבה נפש אוהביך... אביך קנה גדי במחיר מעט תרי זוזי... וחמס תזעק שהשונרא אכל לגדיא, ואחרי כן בא הכלב ונשך לשונרא עד שבא  
אלוקיד ותבע הגדי, וחרה אפו ושחט למלאך המות, אתמהא איך במחנה הכלבים והשונראות אתם מערבים את ה' צבקות? הלא בינת  
אדם לכם כמאמר משה רבכם "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" (דברים ד' ו') ועתה היכן חכמתכם?... וכי הגלות שינתה הסדר שמי

שיש לו שכל יעתיק ויעזוב מקומו ויהיה בער וכסיל, ששונרא קטנה יטרוף ויאכל גדי חיים? וכי מה איכפת לבורא עולם אם הגדי נאכל מהשונרא או מבני אדם?... וכן 'ואתא חוטרא והכה לכלבא' וכי המטה תוכל להכות בלי אדם מניפו? ומי נתן לו רגליים ואין לו ידיים? ומי העלהו מצומח לחיים? ואח"כ האש עשה בו נקמה, ולמה יקבל עונש דבר שאין לו על כן נגזר מארץ החיים?... "כל זה שאל הגוי את רבי ארבלי, על פשר זה הפיוט, ועל כך ענה לו: "שמעתין עלינו קובל, אתה רב החובל, ידעת את מזגי, כי חרפת עמי אינני סובל... להקשות כאלה לא תשוב... הלא ידעת כי שבט יהודה ובנימין מפוזרים בכל המלכויות, ולא יוכלו להשיב נפשם מדכיות, כי צרות התכופות גורם בכיות... מחפשים ומבקרים את ספרינו אם ימצאו נגד אמונת וכו' ושורפים בקוף מנוד בשבת... והחיפוש עודם מחזיקים הקיסר ובאיטליא השרים. ועל ידי כך רבותינו היקרים ילבשו מאמריהם וכמה עיקרים, פעם עבות פעם דקות, לפי הזמן והבדיקות... והשיר יחד גדיא' אולי כבר היה בזמן רבותינו מחברו היה בארץ אויבנו, **התנבא על זמנינו ועל ביאת משיחנו**. והגדי שזכר אנחנו בית ישראל... והשונרא נבוכדנצר... אדם וישמעאל... ובפירושי ימצאו המבינים דים, עשיתי לקופה אזנים, כנשר כנפיים, מארצה יעוף עד גובה השמים, ולא יהיה עוד השיר הזה בליל התקדש חג למחוי מחג. ולמשל ולשנינה בכל עיר ופינה...". וכך הולך המחבר ומונה בפירושו את כל העמים שהציקו לישראל, ולבסוף ישחוט הקב"ה את ארמילוס הרשע, ואז יעברו הגילולים מן הארץ לתקן עולם במלכות שדי" לראות מהרה בתפארת עוזו.

ד. ספר "**אמרי בינה**" לרבי יהודה ענגיל מאלטונא, נדפס בשנת תקל"ט, שם ביאר את זה הפיוט בכמה דרכי פרד"ס, ובגימטריות. **עיקר פירושו סובב על חטא העגל:**

חד גדיא חד גדיא - שאומרים ב' פעמים הכוונה לשני הלוחות שקיבל משה רבינו.  
אבא הכוונה למשה - שהוא היה אביהן של ישראל.  
ואתא שונרא - זה הערב רב שעשו את העגל והשיאו את ישראל לעבוד ע"ז, וזהו שאכלה לגדיא - שעל ידי זה נשתברו הלוחות.  
ואתא כלבא - הכוונה לעגל שדימה זה העגל לכלב (כפירש"י ז"ל בפר' ראה עה"פ כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש", גם לרבות אבותיהם ואמותיהם, א"ר עקיבא, אני ראיתי נכרי שכפתו לאמו לפני כלבו ואכלו, לכן מכנה את הע"ז לכלב).  
ואתא חוטרא והכה לכלבא - הכוונה למשה רבינו ע"ש המטה שהיה בידו - והכה לכלבא ששרף את העגל וטחן אותו דק-דק.  
ואתא נורא ושרף לחוטרא - ר"ל ע"י שעשה אהרן את העגל מתו שני בניו נדב ואביהו ע"י האש, כדכתיב בפרשת אחרי מות ותצא אש מלפני ה'. ושרף את שניהם. וכמה פירושים נכתב מדוע כינו אותם בשם חוטרא.  
ואתא מיא וכבא לנורא - זו מי מריבה, שע"י הכאת הסלע נקנסה מיתה על משה ואהרן ושלא יכנסו לארץ ישראל, ודימה אותם לנורא - כי כשמת אהרן נסתלק ענני הכבוד ועמוד האש, ומשה ע"ש דפני משה כפני חמה, וגם דכתיב מימינו אש דת למו.  
ואתא תורא ושתא למיא - הכוונה ליהושע ששתה מתורת משה.  
ואתא השוחט ושחט לתורא - היינו דכתיב וילן יהושע בתוך העמק - שלן בעומקה של הלכה. וע"ז נענש שביטל מישראל מצוות בלילה זו לכן מת בלא בנים, ומי שאין לו בנים קרוי מת, כמו שאמרה רחל ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי.  
ואתא מלאך המות ושחט - זהו המיתה שנגזר על כל הדורות מחטא אדם הראשון. ולעתיד לבוא יבוא הקב"ה וישחט למלאך המות ויבלע המות לנצח.  
וכך מאריך ומבאר ליישב בזה הפיוט. מענין שהמחבר לא כתב את שמו בדף השער, אלא בסוף הספר חתם את שמו.

ה. קונטרס על חד גדיא "**פסח התקוה**" חיברו הרבני הרופא רבי אשר אנשיל בן הרבני התורני ר' וואלף ווירמש מק"ק פראנקפורט דמיין בשנת תקמ"ה.

בהקדמתו הרבה לבאר עריכת פירוש על פיוט זה, דאחרי שהרבו המגידים לדרוש בזה הפיוט אמר גם הוא להעלות על הדפוס ביאורו. ופירש **שזהו וויכוח עם הרשעים שיש זין ויש דין**, והוא בא לחזק אמונתנו בבורא יתברך שמו, ואל לנו להתיאש, כי בסוף ישפוט הקב"ה את הרשעים, ואז יעלו מושיעים בהר ציון...

ו. ספר "**מקרא קדש**" לרבי צבי הירש ב"ר שלמה זלמן אב"ד ק"ק ליפחאוויץ נדפס בפראג שנת תקפ"ז. והוא **סיפור תורתנו הקדושה מיציאת ישראל ממצרים**.

חד גדיא חד גדיא - ומה שאמר ב' פעמים משום שהוא עם חביב וחשוב. -  
דזבין אבא - הקב"ה - בתרי זוזי - בשני הלוחות בקבלם את התורה.  
ואתא שונרא - שברפידים נעשו ישראל כשונרא- חתול ששוכח, ושכחו את אל מושיעם והתלוננו כדי לנסות ה', ככתוב "היש ה' בקרבנו אם אין".  
ואתא כלבא - זה עמלק, שהמליץ המשיל את עמלק לכלב.  
ואתא חוטרא והכה לכלבא - היינו ע"ש דכתיב "ומטה אלוקים בידי" והכוונה לידי משה, שכאשר הרים משה את ידיו גבר ישראל על עמלק.

ואתא נורא - זה היצה"ר שבוער באש, והכוונה למעשה זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, שהתחתנו העם עם בנות מואב, ויצמד העם לבעל פעור.

ואתא מיא וכבה לנורא - הוא פנחס עם תורתו כבה לאש היצה"ר והרג את זמרי.  
ואתא תורא ושתא למי-א היינו חורבן בית ראשון שהיו מנגחים לישראל כתורא  
ואתא השוחט - הכוונה לבית שני - ושחט לתורא - שיהרוג את אלו המפריעים בבניינה.  
ואתא מלאך המות ושחט לשוחט - שהחריב את בית המקדש  
ואתא הקב"ה ושחט למה"מ - ויהרוג את כל הרשעים ויבלע המות לנצח. ויבנה ביהמ"ק השלישי בב"א...

ז. נסיים רשימת הפירושים בפירוש הנפלא בהגש"פ של רבינו **החתם סופר**, למרות הפירוש המקובל שכוונת הפיוט על גלויות ישראל, אך החת"ס פירש שהכוונה **לרמז על קרבן פסח וחגיגה** :

חד גדיא חד גדיא- רמז לשני הגדיים הקרבים בערב פסח, האחד לקרבן פסח והשני לחגיגה. ומקוננים בפיוט זה על שחרב בית מקדשינו ואין אנו יכולים לקיים הפסח כהלכתו.

שונרא- מלשון "שורה נאה" רמז לחבורות הפסח.

כלבא- רמז לזמן אכילת הפסח שהוא עד חצות הלילה, שבו הכלבים נובחים וצועקים.

חוטרא- רמז לעצי המערכה שהם ממשיכים להעלות עשן כל הלילה.

נורא- זו אש של המזבח, שבה נשרפים עצי המערכה.

מיא- רמז לנטילת ידיים של הכהנים בכיור, ולמים שבהם היו משקים את הקרבנות קודם השחיטה

תורא- היינו הקרבן

שוחט- הוא הכהן

מלאך המוות- הוא השטן שקטרג עלינו עד שנחרב בית תפארתינו.

ולעתיד לבוא יתקיים בנו : "ואתא הקב"ה ושחט למלאך המוות" ואז נזכה ישונו הכהנים לעבודתם בבית המקדש וישראל למעמדם.